

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Kritik mot Polismyndigheten Dalarna och åklagare vid
Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Falun, för långsam
handläggning av ett ungdomsärende**

Anmälan

AA och BB framförde i en anmälan klagomål mot Polismyndigheten Dalarna och Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Falun, med anledning av hur myndigheterna hade handlagt en förundersökning i vilken deras son, CC, var misstänkt.

Utredningen

Handlingar i åklagarkammarens ärende C15-791-07 inforrades och granskades varvid i huvudsak följande framkom. Den 28 februari 2007 kallades en polispatrull till Alsbäck med anledning av att det hade förekommit bråk. En polisanmälan angående olaga hot och misshandel togs upp och två vittnesförhör hölls direkt på platsen. Det beslutades att husrannsakan skulle genomföras för att söka efter CC och att han därefter skulle hämtas till förhör. Hämtningen verkställdes samma natt. Vid förhöret delgavs CC, 17 år gammal, misstanke om olaga hot och misshandel. Förundersökningsledningen övertogs den 2 mars av kammaråklagaren DD som den 7 mars lämnade direktiv om att målsäganden och eventuella ytterligare vittnen skulle höras. Sedan målsäganden lämnat återbud till två förhørs-tillfällen kallades han per post till ett tredje tillfälle. Kallelsen kom emellertid i retur. Förhöret kunde därefter hållas den 21 maj. Efter att ytterligare utredningsåtgärder hade vidtagits slutredovisade polisen ärendet till åklagaren den 26 november 2007. CC:s offentliga försvarare begärde därefter att förundersökningen skulle kompletteras och åklagaren gav direktiv om att så skulle ske. Ärendet redovisades åter till åklagaren den 20 mars 2008, varefter DD samma dag beslutade att lägga ned förundersökningen.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten och polismyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningstiden i ärendet.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren EE) kom in med ett yttrande till vilket hade fogats upplysningar från chefsåklagaren FF och DD (här uteslutna) samt åklagarkammarens handlingsplan för rotelvård.

Av handlingsplanen för rotelvård framgick bl.a. att påminnelser till polisen ska ske i den omfattning som föreskrivs i Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om bevakning och uppföljning vid Åklagarmyndigheten av pågående förundersökningar (ÅFS 2007:5). Vidare framgick att i s.k. ungdomsmål ska påminnelse ske senast sedan den lagstadgade sexveckorsfristen löpt ut och att i mål där målsäganden är under 18 år ska påminnelse ske senast sedan den lagstadgade tremånadersfristen löpt ut.

EE

Bakgrund

Natten mot den 28 februari 2007 har polis kallats till en plats i Borlänge med anledning av misshandel och olaga hot. Misstänkt i ärendet var CC, 17 år. Polis har beslutat att CC skulle hämtas till förhör. Efter förhöret har ärendet föredragits för jourhavande åklagare som beslutat att inte anhålla CC.

Ärendet har därefter lottats på den handläggande åklagaren (hädanefter åklagaren) den 2 mars 2007. Åklagaren har den 7 mars lämnat direktiv om att målsäganden och eventuella vittnen skulle förhöras.

Åklagaren har den 26 april påmint polisen. Polisen har den 30 april redogjort för utredningsläget.

Handlingar har inkommit till åklagarkammaren den 22 maj. Av handlingarna framgår att målsäganden har hörts den 21 maj 2007 och att denne inte ville medverka i utredningen.

Åklagaren har den 7 juni lämnat nya direktiv bestående i att de två tidigare hörda vittnena skulle förhöras på nytt.

Det ena vittnet har förhörts den 6 juli. Förhöret, som inkom till kammaren den 11 juli, har föranlett åklagaren att samma dag ge direktiv om att ytterligare två personer GG och HH, båda över 18 år, skulle delges misstanke om brott och förhöras.

Åklagaren har den 10 september påmint polisen.

Polisen har den 18 september lämnat en redogörelse för utredningsläget.

Av handlingarna framgår att GG och HH den 20 september respektive den 5 oktober 2007 har delgetts misstanke om brott.

Åklagaren har lämnat nya direktiv den 12 oktober.

Åklagaren har den 19 oktober beslutat att ärendet skulle slutdelges mot samtliga misstänkta.

Åklagaren har den 6 november lämnat nya direktiv i ärendet.

Förundersökningsprotokollet har inkommit till kammaren den 26 november.

Åklagaren har den 30 november beslutat att förundersökningen skulle kompletteras. Åklagaren har samma dag meddelat nya direktiv till polisen bestående i att fyra vittnen, på begäran av CC:s försvarare, skulle förhöras. Vidare skulle CC förhöras.

Polisen har den 15 och 19 februari 2008 muntligen redogjort för utredningsläget.

Åklagaren har den 26 februari 2008 lämnat direktiv om att CC skulle kallas till förhör.

Polisen har den 4 mars uppgett att CC inte inställt sig till förhöret.

Det sista vittnesförhöret har redovisats till åklagaren den 20 mars 2008. Samma dag har åklagaren beslutat att lägga ned förundersökningen.

Av handlingarna framgår att vittnesförhören har genomförts den 14, 15 och 21 februari 2008.

Efter att ha redogjort för den rättsliga regleringen anförde EE vidare.

Bedömning

CC delgavs misstanke om misshandel och olaga hot den 28 februari 2007. Tidsfristen enligt 4 § LUL har således börjat löpa och beslut i åtalsfrågan skulle enligt huvudregeln ha fattas senast den 11 april 2007. Beslut i åtalsfrågan har fattats den 20 mars 2008, dvs. drygt ett år efter att CC delgivits misstanke om brott.

Jag kan konstatera att utredningen inledningsvis har fördröjts av att målsäganden, trots flera kallelser, inte har inställt sig till förhör förrän den 21 maj. Jag kan vidare konstatera att under hela utredningens gång har polisen inte hållit de förhör åklagaren gett direktiv om så snabbt som hade varit önskvärt. Inte heller tycks förhören genast ha skickats till åklagaren. Anledningen till detta är okänd för mig.

Eftersom det under sommaren 2007 har framkommit uppgifter som gjorde att ytterligare personer kunde misstänkas för brottet har förundersökningen mot CC inte kunnat slutföras förrän dessa personer var hörda. Det har bl.a. av den anledningen funnits skäl att överskrida tidsfristen enligt 4 § LUL. Vid sådana förhållanden bör dock åklagaren naturligtvis aktivt verka för att fristöverskridandet blir så kort som möjligt.

Åklagaren har följt anvisningarna i ÅFS 2007:5 om att inte dröja längre tid än tre månader med att vidta åtgärder för att föra utredningen framåt. Den vid Åklagarkammaren i Falun upprättade handlingsplanen för rotelvård har också i allt väsentligt följts. Det hade emellertid varit önskvärt att åklagaren varit något mer aktiv och genom påminnelse följt upp det direktiv som gavs den 30 november 2007. I samband med att åklagaren har påmint polisen och lämnat direktiv hade det också varit lämpligt om åklagaren gjort polisen uppmärksam på att fristen hade överskridits och att ärendet skulle behandlas skyndsamt.

Jag kan bekräfta kammarchefens bild av att arbetsläget vid Åklagarkammaren i Falun är och har varit ansträngt. Det bör särskilt framhållas att åklagaren trots det ansträngda läget vid kammaren på ett snabbt och förtjänstfullt sätt har drivit ärendet framåt genom att ge nya direktiv efter att polisen redovisat vidtagna utredningsåtgärder. Sammanfattningsvis anser jag också att åklagaren i huvudsak har gjort vad hon borde för att driva ärendet framåt på andra sätt.

Polismyndigheten (länspolismästaren JJ) inkom med ett yttrande till vilket hade fogats upplysningar från tf. chefen för kriminalavdelningen KK (här uteslutna).

JJ

Det är inte acceptabelt att en ungdomsutredning pågår under mer än ett år från aktuell händelse. En utredningsprocess som tar alltför lång tid riskerar att påverka resultatet på ett negativt sätt eftersom inblandade personer har svårare att minnas händelsen och kanske även har ett mindre intresse av att utredningen genomförs. Det som kanske är än allvarligare är att förtroendet för rättsväsendet och då särskilt polisen, riskerar att försämrats och kanske då särskilt bland ungdomar.

Trots det ovan sagda går det att konstatera att ansvaret för den långa utredningstiden inte helt och hållet ligger hos polisen. I aktuellt ärende har förseningar uppkommit bland annat därför att målsägaren inte har hörsammat kallelser till förhör och att anstånd med yttrande över förundersökningen beviljats. Det oaktat borde ytterligare ansträngningar ha gjorts för att påskynda handläggningen av ärendet.

Polismyndigheten har nyligen granskats beträffande hanteringen av ungdomsutredningar i en inspektion av Rikspolisstyrelsen. I utkast till inspektionsrapport från den 4 april 2008 påtalas bl.a. att den strategi för handläggning av ungdomsbrott i Dalarna som polismyndigheten upprättat betonar vikten av att tidsfrister hålls och att skyndsamskravet efterlevs. Inspektionen rekommenderar polismyndigheten att tillföra ytterligare personal till ungdomsgrupperna för att klara skyndsamskravet i ungdomsutredningarna.

Polismyndigheten genomför just nu en organisationsöversyn där bl.a. frågan om ungdomsgruppernas bemanning och organisatoriska tillhörighet kommer att behandlas. Förslag i denna del kommer att övervägas just med avsikten att

handläggningstiderna för ungdomsutredningar ska kortas och tidsfristerna därmed hållas.

AA och BB yttrade sig.

Rättslig reglering

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken (RB) framgår att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Finns det inte längre skäl att fullfölja förundersökningen ska den läggas ned.

Enligt 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) ska en förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott på vilket fängelse kan följa bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen ska avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket RB. Tidsfristen får – förutom om den misstänkte ska delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott – överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Exempel på sådana särskilda omständigheter som kan motivera ett överskridande av tidsfristen är att det är fråga om en mycket omfattande brottsutredning, att den misstänkte begår nya brott under pågående förundersökning eller att det är nödvändigt att genomföra tekniska undersökningar som tar lång tid. Det förhållandet att det för tillfället råder brist på utredningspersonal eller att andra uppgifter anses böra ges företräde innebär inte att fristen får överskridas (prop. 1994/95:12 s. 96 f.).

Av 1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen (1947:948), FUK, framgår att undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Förundersökningsledaren ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren ska också ge dem som biträder honom eller henne behövliga direktiv för arbetet.

Bedömning

Jag har under de senaste åren vid upprepade tillfällen haft anledning att kritisera polis och åklagare för handläggningen av ärenden där den misstänkte eller målsäganden är under 18 år (se t.ex. dnr 2935-2007, beslutet finns tillgängligt på JO:s hemsida, www.jo.se). Jag vill därför redan inledningsvis framhålla att lagstiftaren av flera skäl har ansett det angeläget att förundersökningar som gäller brott som begåtts av ungdomar bedrivs med särskild skyndsamhet. Sådana brott är ofta ett tecken på en begynnande negativ utveckling för den unge och det är bl.a. därför särskilt viktigt att tiden mellan brottet och reaktionen inte blir alltför lång (se prop. 1994/95:12 s. 26). Till detta kommer att det måste anses vara en stor påfrestning för ett barn att vara föremål för en brottsutredning. Att utredningen bedrivs med särskild skyndsamhet är därför lika viktigt när resultatet av den, som i det aktuella fallet, blir att förundersökningen läggs ned.

I förevarande fall delgavs CC misstanke om brott den 28 februari 2007, samma dag som förundersökning inleddes. Detta innebär att beslut i åtalsfrågan, enligt 4 § LUL, skulle ha fattats senast sex veckor senare, dvs. den 11 april. Jag kan konstatera att vid den tidpunkten hade, utöver de åtgärder som vidtogs den 28 februari, målsäganden kallats och lämnat återbud till två förhör, dessutom hade en tredje kallelse till honom kommit i retur. Utredningen hade således inte avancerat under dessa veckor. Inte heller hade åklagaren skickat någon påminnelse i ärendet. Redan dessa förhållanden är anmärkningsvärda.

En påminnelse skickades därefter den 26 april och målsäganden kom sedan att höras den 21 maj, varefter åklagaren den 7 juni lämnade nya direktiv om att de två vittnen som hade hörts vid brottstillfället skulle höras på nytt. Ett av de förhören kom till stånd en månad senare och föranledde åklagaren att den 11 juli lämna direktiv om att ytterligare två personer skulle delges misstanke om brott och förhöras. Under återstoden av sommaren vidtogs inga utredningsåtgärder, trots att den s.k. sexveckorsfristen således redan då det sistnämnda direktivet lämnades hade överskridits med nästintill tre månader. Sedan åklagaren den 10 september hade påmint polisen verkställdes förhören med de två nya misstänkta den 20 september respektive den 5 oktober. Ärendet slutredovisades därefter till åklagaren i slutet av november. Efter det att CC:s offentlige försvarare hade begärt att förundersökningen skulle kompletteras lämnade åklagaren den 30 november direktiv om att så skulle ske. Direktiven verkställdes genom att fyra vittnesförhör hölls under den andra halvan av februari 2008. Det sista av dessa förhör redovisades emellertid inte till åklagaren förrän den 20 mars. Samma dag beslutade åklagaren att lägga ned förundersökningen. Beslut i åtalsfrågan fattades således drygt ett år efter det att CC delgavs misstanke om brott vilket innebär att den lagstadgade sexveckorsfristen i 4 § LUL överskreds med drygt elva månader.

Såväl polismyndigheten som Åklagarmyndigheten har framhållit att det i och för sig har funnits skäl att överskrida sexveckorsfristen. Jag vill för egen del framhålla följande. Som ovan angetts har i lagens förarbeten som skäl för ett överskridande angetts som exempel att det rör sig om en mycket omfattande brottsutredning, att den misstänkte gör sig skyldig till fler brott eller att det måste göras tekniska undersökningar som drar ut på tiden. Några tekniska undersökningar har inte gjorts i detta ärende, inte heller har CC kommit att misstänkas för fler brott. Enbart det förhållandet att det förekommer fler än en misstänkt i ärendet utgör naturligtvis inte heller skäl att överskrida tidsfristen. När förundersökningen i slutet av november 2007 första gången slutredovisades till åklagaren hade – utöver de förhör som hölls i samband med att anmälan togs upp – hållits ett målsägandeförhör, ett förnyat vittnesförhör samt ett förhör vardera med två nya misstänkta. Det har således inte rört sig om en mycket omfattande brottsutredning. Vid det tillfället har det därför inte, enligt min uppfattning, funnits något godtagbart skäl att överskrida den lagstadgade tidsfristen. Jag har då beaktat att om utredningen hade bedrivits med den skyndsamhet som föreskrivs i LUL, hade med all sannolikhet uppgifterna om de nya misstänkta framkommit i så god tid att även de hade hunnit höras innan fristen löpt ut. De ovan nämnda utredningsåtgärderna borde alltså ha vidtagits långt tidigare än som skedde.

När DD därefter den 30 november gav direktiv om att ytterligare fyra vittnesförhör samt ett kompletterande förhör med CC skulle hållas har det dröjt ända till mitten av februari året därpå innan det första av dessa förhör hölls. Det sista av de fyra vittnesförhören redovisades till åklagaren först den 20 mars, dvs. nästan fyra månader senare. Ett bifall till en begäran från den misstänkte om att komplettera förundersökningen som kommer in i samband med att utredningen slutdelges kan givetvis, beroende på vad kompletteringen består av, utgöra en godtagbar anledning för att överskrida en tidsfrist. Det är emellertid lika självklart att en sådan komplettering måste behandlas med skyndsamhet och det är – särskilt mot bakgrund av att fristen redan hade överskridits kraftigt – självfallet helt oacceptabelt att förhören inte hölls tidigare än som kom att ske.

Sammanfattningsvis menar jag således att de utredningsåtgärder som vidtagits av polismyndigheten i ärendet borde ha vidtagits med betydligt större skyndsamhet. Detta gäller särskilt förhöret med målsäganden och de förhör som tillkom på begäran av CC:s försvarare, men utredningen har även i övrigt präglats av en passivitet som inte är acceptabel i ett ärende där en lagstadgad tidsfrist gäller. Polismyndigheten förtjänar därför allvarlig kritik för det sätt på vilket den handlagt ärendet. Jag noterar dock att myndigheten i sitt remissvar angett att en översyn av organisationen pågår och att avsikten med denna översyn är att handläggningstiden för ungdomsutredningar ska förkortas och lagstadgade tidsfrister hållas.

Vad slutligen gäller DD:s handläggning av ärendet har hon i snar eller någorlunda snar anslutning till att polisen redovisat vidtagna utredningsåtgärder lämnat nya direktiv till polisen. Hon har även vid ett par tillfällen påmint polisen om givna direktiv. Hur ofta en åklagare bör påminna polisen om att vidta de utredningsåtgärder som åklagaren lämnat direktiv om kan givetvis variera beroende på omständigheterna i det enskilda ärendet. I de fall som en i lag eller annan författning fastlagd tidsfrist gäller för handläggningen av ärendet, ställs emellertid särskilt stora krav på aktivitet från förundersökningsledarens sida. Med tanke på att fristen i 4 § LUL gäller att beslut i åtalsfrågan ska ha fattats senast en viss dag måste naturligtvis en påminnelse från åklagaren komma i så god tid att det finns en rimlig chans för polisen att hinna vidta och redovisa åtgärderna tillräckligt tidigt för att åklagaren i sin tur ska hinna gå igenom materialet och fatta erforderliga beslut. Att skicka en sådan påminnelse först sedan fristen redan löpt ut är inte tillfyllest. Jag utgår därför från att kammaren ser över sin handlingsplan för rotelvård i den delen. Detsamma gäller för övrigt även för de mål i vilka målsäganden är under 18 år och tremånadersfristen i 2 a § FUK därför är tillämplig.

Följaktligen menar jag att DD:s första påminnelse till polisen borde ha skickats betydligt tidigare än som skedde och att hon även i tiden därefter på ett mer aktivt sätt borde ha drivit ärendet framåt. Hon borde också – i samband med att påminnelser skickades och nya direktiv gavs – ha uppmärksammat polisen på att fristen hade överskridits och att ärendet därför skulle behandlas skyndsamt. Eftersom en lagstadgad tidsfrist hade överskridits med mer än ett halvår när hon beslutade att förundersökningen skulle kompletteras borde hon då agerat särskilt kraftfullt för att se till att kompletteringarna snarast kom till stånd.

Även om jag saknar anledning att betvivla Åklagarmyndighetens uppgift om hög arbetsbelastning på åklagarkammaren finns det således skäl att rikta kritik även mot DD för hennes handläggning av ärendet.

Vad AA och BB i övrigt har anfört ger inte anledning till någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.